

Náčrt životního příběhu Jana Evangelisty Bílého (1819–1888) a připomínka jeho tvorby*

Milada Škodová – Ctirad Václav Pospíšil

Rozhodně nikoli nezajímavá osobnost katolického duchovního, církevního historika, spisovatele a horlivého vlastence¹ Jana Evangelisty Bílého by si bezesporu zaslouhovala poněkud více pozornosti, nežli je ta, které se jí dnes dostává. Pomineme-li Bílého vlastní neúplný životopis, o němž pohovoříme podrobněji níže, pak platí, že ze starší literatury se dají vytežít jen ty nejzákladnější údaje.² V současných odborných publikacích detailnější informace o životě a díle tohoto obrozeneckého kněze nenalezneme, protože jejich autoři se omezují pouze na krátké, ba letmé zmínky, pokud v souvislosti například s literární činností Sušilova kru-

---

* Tento příspěvek vychází z bakalářské práce: M. ŠKODOVÁ, *Životní pouť Jana Evangelisty Bílého (1819–1888) a christologická analýza jeho spisu „Život Pána našeho Ježíše Krista“*, Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2012. Tato publikace zároveň představuje součást plnění grantového úkolu: IGA CMTF UP 2013_011. Autoři projevují vděčnost CMTF UP, protože bez její podpory by tento článek nemohl spatřit světlo světa.

¹ Slovo „vlastenec“ se váže k pojmu „vlast“. Problém tkví v tom, že vztah k české a moravské vlasti měli i zde po staletí žijící němečtí spoluobčané. Není proto divu, že se v 19. století vedle slova „vlastenec“ poměrně často objevuje výraz „národovec“, což bylo upřímnější a výstižnější. Nemělo by nám ale unikát, že tento výraz je pouze počeštělou verzí slova „nacionalista“. Je známo, že zhruba až do roku 1848 převládalo mezi Čechy „národovectví“, které nebylo ostře protiněmecké. Ve druhé polovině 19. století se ale situace bohužel výrazně změnila, a to vinou obou národoveckých stran sporu v naší společné vlasti. Srov. např. E. WINTER, *Bernard Bolzano a jeho kruh*, přel. Z. Kalista, předmluva: A. Novák, Brno: Akord, 1934. Snad je vhodné v dané souvislosti upozornit na slavnou Bolzanovu řeč o dvou kmenech v Čechách, které zde Bůh postavil vedle sebe, aby žily ve vzájemném respektu a úctě. Srov. B. BOLZANO, *Über das Verhältnis der beiden Volkstämme in Böhmen*, 1816.

² Srov. např. B. JELÍNEK, „J. E. Bílý,“ *Ottův slovník naučný* 4, Praha: J. Otto, 1891, s. 72; J. TUMPACH – A. PODLAHA (eds.), *Český slovník bohovědný*, Díl druhý: Bascath – církevní rok, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1916, s. 246; J. TUMPACH (ed.), *Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913*, část 5., Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1923, s. 2065.

hu J. E. Bílého vůbec zmiňují.³ Jediný životopis J. E. Bílého, který má ale výrazně popularizační úroveň, nacházíme v místním periodiku obce, kde tento duchovní působil jako farář.⁴ Není také bez zajímavosti, že autoři příspěvků, kde se o Bílém hovoří, neuvádějí pramen, který představujeme v tomto příspěvku. Lze tudíž tvrdit, že tento zdroj je přinejmenším pozapomenutý.

³ Srov. P. AMBROS, „Bílý, Jan Evangelista,“ in E. G. FARRUGIA – P. AMBROS (eds.), *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, Olomouc: Refugium, 2010. s. 168; M. C. PUTNA, *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*, Praha: nakladatelství Torst, 1998, s. 181. Putna zmiňuje Bílého jen v souvislosti s B. M. Kuldou. V uvedené monografii není Bílému vyhrazen žádný oddíl se samostatným nadpisem a o jeho životě a díle se přímo nepojednává. Nerecenzované internetové zdroje jako například *Encyklopedie města Brna*, kde se nachází heslovitá informace o našem autorovi, nelze považovat ani za vědecké, ani za trvalé publikace.

V reprezentativní vícesvazkové publikaci heslo „J. E. Bílý“ vůbec nenalezeme – srov. V. FORST (ed.), *Lexikon české literatury I*, Praha: Academia, 1985. Jméno tohoto autora je však výslovně zmiňováno na stranách 398; 519; 520, a to v souvislosti se založením „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda;“ srov. dále L. MERHAUT (ed.), *Lexikon české literatury 4/1 a 4/2*, Praha: Academia, 2008, v tomto svazku v rámci dodatků k písmenům „A–Ř“ příslušné heslo opět nenacházíme, náš autor je však výslovně uváděn na stranách 71; 425; 670; 671; 1356; 1777.

Chronologicky mezi oběma svazky právě připomenutého *Lexikonu české literatury* vyšla v roce 2002 publikace: J. KUBÍČEK (ed.), *Vlastivěda moravská, země a lid – svazek 11 – Literární Morava*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002. Zde by mělo být podle rejstříku jméno J. E. Bílého častěji padnout na stranách 97 a 106–108, což někteří současní církevní historici ve svých dílech uvádějí tak, že to naznačuje, jako by se jednalo o Bílého životopis (srov. H. ŠMERDA, „Byl František Sušil víc než národní buditel?“, *Theologická revue* 81, č. 1–2 [2010], s. 147–160, zde s. 151, pozn. č. 22). Ve skutečnosti zde žádný popis životního příběhu našeho autora nenajdeme.

Jelikož je známo, že J. E. Bílý se profileoval také jako církevní historik, poněkud překvapivě na nás působí skutečnost, že jeho jméno není připomenuto v publikaci: F. KUTNAR – J. MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. V titulu a tematickém vymezení četných příspěvků reprezentativního sborníku: P. MAČALA – P. MAREK – J. HANUŠ (eds.), *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*, Brno: CDK, 2010, nenacházíme nic, co by se týkalo osobnosti, která je nyní v zorném poli našeho zájmu.

Právě předložený výčet dostatečně potvrzuje jednak to, že J. E. Bílý rozhodně nebyl osobností bez většího významu, jednak to, že v současné odborné literatuře se o něm čtenář dozví jen nejzákladnější informace. Bílého autobiografie se necituje.

⁴ Srov. J. BĚLUŠA ML., „Dolnoloučská výročí,“ *Dolnoloučský zpravodaj*, 4. 4. 2008, č. 54. Tento článek dokládá, že v místě Bílého působení dodnes existuje určité povědomí o jeho osobnosti a díle, což lze hodnotit také jako doklad jisté úcty.

Vzhledem k těmto skutečnostem se nám zdálo být vhodné, abychom tímto článkem právě zjištěnou mezeru v jistém slova smyslu zacelili tím, že na odborné rovině představíme životní osudy J. E. Bílého relativně obsírněji. Dlužno upozornit, že podrobnější rozbor spisů našeho autora výrazně překračuje možnosti, které máme k dispozici v tomto našem prostorově výrazně limitovaném příspěvku.

Životní osudy J. E. Bílého a s ním související hlavní publikační počiny představíme ve třech chronologických fázích. Nejprve se zaměříme na léta dospívání a studií. Ve druhém bodu budeme sledovat první fázi kněžského působení J. E. Bílého a také spisy, které v této době vznikly. Zdá se, že poměrně významným mezníkem v životě našeho autora byl rok 1868, jak vyplývá z další prezentace. Proto třetí bod tohoto příspěvku bude věnován období, které se rozprostírá mezi právě zmíněným předělem a skonem tohoto vlasteneckého duchovního. V závěrečné části jednak vyhodnotíme dosažené výsledky, jednak poskytneme přehled knižních titulů, které lemují životní osud J. E. Bílého.

1. LÉTA MLÁDÍ A STUDIÍ

Jan Evangelista Bílý spatřil světlo světa 9. prosince 1819 v Dolních Kounicích jako syn řeznického mistra. Nebýt několika pohotových kolemjdoucích, kteří malého chlapečka pohotově zachránili, nedožil by se ani jednoho roku života, neboť polovinu rodného domu včetně Janovy kolébky odnesl záhy po jeho narození proud rozvodněné řeky Jihlavy, na jejímž břehu dům stál.

Bílý sám ve své autobiografii⁵ zmiňuje sestru Antonii, která zemřela o 25 let dříve nežli on. Janova matka opustila tento svět již během jeho studií a o vlastním otci náš autor hovoří pouze v souvislosti se svým

⁵ Srov. J. E. Bílý, *Pravda a Báseň*, neúplný rukopis (1877 v Dolních Loučkách), Státní okresní archiv ve Žďáru nad Sázavou, FA Dolní Loučky, inv. č. 27, folio 1 a 3–10, *Farní kronika Předklášteří*. Na základě tohoto rukopisu vznikla série článků, které byly uveřejněny v souvislosti s Bílého odchodem z tohoto světa: J. HALOUZKA, „Autobiografie + Dra. Jana Ev. Bílého,“ *Vlast: časopis pro poučení a zábavu* 1887–1888, roč. IV., č. 10, 11 a 12, s. 665–672, 745–757 a 825–830. Uveřejnění těchto informací ukazuje na to, že J. E. Bílý se ve své době těšil v českém katolickém kulturním světě nemalé úctě.

Pisatel tohoto dlouhého příspěvku, J. Halouzka (1856–1918), byl kněz, právník, teolog, autor monografií o členech Sušilovy družiny. Jako student publikoval pod pseudonymem Těšetický. Srov. KUBÍČEK (ed.), *Vlastivěda moravská*, s. 113.

dětstvím. Jan Bílý sice strávil pod rodnou střechou pouze dvanáct let, vzpomínky na toto životní období však hrály v jeho životě významnou roli. U rodinného krbu se mu dostalo výchovy ke zbožnosti. „Cit náboženský,“ jak sám říká, naplňoval jeho nitro natolik, že mu ještě po celou dobu studií nedovolil téměř vůbec pochybovat o víře. Pochopitelně se zde také vcelku spontánně učil velké lásce k vlasti. Když mu bylo dvanáct let, rodiče jej odvezli do Brna, aby se nenakazil cholerou, která vypukla v jeho rodném kraji. V jihomoravské metropoli také začal navštěvovat gymnázium.⁶ Na živobytí si musel, podobně jako mnozí čeští studenti v oněch dobách, vydělávat doučováním slabších žáků movitějších rodičů. Nezapomínejme rovněž na to, že až zhruba do poloviny šedesátých let 19. století neexistovala česká gymnázia,⁷ a proto čeští studenti nabývali středoškolského vzdělání v německém jazyce.

Po maturitě pokračoval ve studiu jako bohoslovec. Dva roky z přípravy na kněžské povolání směl se svolením biskupa Gindla⁸ prožít mimo seminář. Jinak se snažil v poslušnosti plnit všechny studijní úkoly a hodnocení jeho studijních výkonů bývalo vynikající. Všichni si ho vážili pro šíři vědomostí a nezdolnou píli. Během bohosloveckých let

---

Následující informaci zakládáme především na právě představeném prameni, protože jiné relevantní zdroje se nám zatím nepodařilo identifikovat. Předchozí výčet toho, co se o Bílém nachází, či spíše nenachází ve starší i současné české odborné literatuře, nepřímo dokládá, že objevení dalších podrobnějších pramenů by bylo spíše překvapením. Zmíněný vzácný pramen se navíc snažíme kriticky vyhodnotit a poukázat na řadu souvislostí, jež jinde uvedeny a zpracovány nejsou. Čtenář by měl mít na paměti, že náš článek jednak zaceluje určitou mezeru, především na poli publikací v oblasti dějin české teologie, jednak má představovat pobídku k dalšímu bádání, které by mohlo vést případně k monografickému zpracování daného tématu, od něhož by pak teprve bylo spravedlivé požadovat jakousi definitivnost.

⁶ Srov. TUMPACH – PODLAHA (eds.), *Český slovník богovědný*, Díl druhý, s. 246.

⁷ Česky se mohlo na středních školách v naší vlasti vyučovat až od roku 1864. Před tímto datem si mohl student vybrat češtinu jako volitelný předmět, ostatní předměty se ale přednášely německy. První české gymnázium založil v roce 1868 v Českých Budějovicích biskup J. V. Jirsík. Srov. J. HAVRÁNEK, „Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918),“ in F. KAVKA – J. PETRÁŇ – J. HAVRÁNEK (eds.), *Dějiny Karlovy univerzity III, 1802–1918*, Karolinum: Praha, 1997, s. 183–206, zde s. 191.

⁸ František Antonín Gindl (1786–1841), pátý brněnský biskup, dvorní rada a duchovní referent při spojené dvorské kanceláři ve Vídni. V roce 1831 byl vysvěcen jako pomocný olomoucký biskup, brněnským biskupem byl jmenován 16. 11. 1831. Srov. *Katalog brněnské diecéze: neproměnná část*, Brno: Biskupství brněnské, 2007, s. 19.

vyučoval spolužáky českému jazyku.⁹ Hodiny obohacoval přednáškami o české historii a českých pořekadlech, v nichž hledal českou lidovou moudrost.¹⁰

J. E. Bílý jako první prefekt semináře a znamenitý řečník nemohl chybět na tzv. slovanských akademiích, které se pořádaly v brněnském alumnátě pro bohoslovce i veřejnost. Byl to on, kdo je zpravidla zahajoval, často přitom vyzdvihoval ctnosti sv. Cyrila a Metoděje. Tyto jeho úvodní řeči bohoslovci zaznamenávali a posílali svým známým kněžím na venkov jako podklad ke kázání.¹¹ Janův proslov o slovanských věrozvěstech z 9. března 1843 byl vůbec nejslavnějším příspěvkem v historii akademií. Nadšení národovci bohužel nedbali doporučení hraběte Sylvy-Tarroucy, aby se tyto akce konaly nejenom česky, ale částečně rovněž v německém jazyce.¹² V důsledku toho byly slovanské akademie vedením alumnátu zakázány. V dané souvislosti by nás nemělo překvapit, že Jan Bílý neunikl zájmu státní policie. Ta ho ihned po dokončení přípravy na kněžství sledovala jako osobu, která by mohla být pro mocnářství nebezpečná.

Pročítáme-li Bílého vzpomínky, pak se dozvídáme, že hlubší ponaučení, jak rozvíjet lásku ke svému národu, obdržel od ivančického kněze Tomáše Procházky. V semináři našel řadu spřízněných druhů, s nimiž sdílel příslušnost k Sušilově družině. Z dlouhé řádky jmen se sluší připomenout zejména pozdějšího velmi významného vyšehradského kanovníka Beneše Metoděje Kuldu,¹³ dále hraběte Bedřicha Sylva-Ta-

⁹ Nezapomínejme na to, že ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století bylo v plném proudu národní obrození, jehož představitelé věnovali své nejlepší síly právě kultivaci a rozvoji českého jazyka. Srov. např. R. SAK, *Josef Jungmann. Život obrozence*, Praha: Vyšehrad, 2007.

¹⁰ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast*. 1908/1909, č. 4, s. 321–333.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 322.

¹² Srov. tamtéž, s. 329.

¹³ Uvedený autor se narodil 16. 3. 1820 v Ivančicích a zemřel 6. 5. 1903 v Praze. Sbíral a vydával lidové pohádky, tvořil didaktickou poezii pro mládež i dospělé, působil jako publicista. Psal katolicky laděnou prózu, překládal, editoval českou homiletickou literaturu. Srov. P. PEŠTA, „Beneš Method Kulda,“ in V. FORST (ed.), *Lexikon české literatury 2/II, K–L*, Praha: Academia, 1993, s. 1053–1056; zmínky o Kuldovi nacházíme také v publikaci: KUBÍČEK (ed.), *Vlastivěda moravská*, s. 107–113.

rouccu,¹⁴ Karla Šmídka¹⁵ a Günthera Kalivodu,¹⁶ který se stal rajhradským opatem.¹⁷ Bílý se po celý zbytek života záměrně obklopoval národovecky smýšlejícími spolubratry, spolu s nimiž se snažil vzdělávat a vychovávat druhé v duchu českého národního vlastenectví a oddanosti k církvi. K Janovu životnímu předsevzetí nasadit všechny své síly pro dobro církve, národa a vlasti však nejvíce přispěl mnohými obdivovaný a milovaný profesor František Sušil.

Janovo vlastenectví našlo své vyjádření také ve spisovatelské činnosti. K psaní jej pohnul příklad kolegy Karla Šmídka, který mu čítával své články z *Květů*. Avšak první Bílého publicistický počín,¹⁸ otištěný v *Časopisu katolického duchovenstva*, se dočkal ne právě přívětivého ocenění ze strany brněnského biskupa. Na popud státních orgánů adresoval biskup důrazné napomenutí celému alumnátu. Hlavním důvodem biskupova rozhořčení byla s největší mírou pravděpodobnosti nejen čeština, v níž studenti vyjadřovali své pozitivní pocity, ale především projevy českého národovectví. Máme-li být spravedliví, pak je třeba danou záležitost vnímat ve světle odporu vyšších církevních představitelů vůči jakýmkoli projevům nacionalismu, protože to vedlo k řevnivostem uvnitř katolického tábora a k tříštění a pochopitelně také k výraznému oslabová-

¹⁴ Jmenovaný příslušník význačného českého šlechtického rodu, kněz a mecenáš náboženského a vlasteneckého života na Moravě žil v letech 1816–1881. Srov. KUBÍČEK (ed.), *Vlastivěda moravská*, s. 97; srov. také J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, Praha: Akropolis 1992, s. 151; J. VALÁŠKOVÁ, „Čechy pod Košířem – historie rodu Sylva-Tarouca,“ in AAVV, *Průhonice dříve a nyní*, Hrdějovice: Agentura Bonus, 2005, s. 49–59.

¹⁵ Tento autor literárních, filosofických a teologických textů, kazatelské literatury se narodil dne 17. 5. 1818 v Bystřici nad Popelkou a zemřel dne 30. 9. 1878 v Brně, kde působil jako duchovní a profesor. Z jeho díla připomínáme: J. ŠMÍDEK, *Věda, národnost, církev*, Praha: Arcib. kněhtiskárna 1847. Pouhé tři roky před svou smrtí zasáhl rovněž do sporů mezi křesťanský a ateistický orientovanými mysliteli o princip proměn v přírodě, tedy o to, zda se dané procesy odehrávají účelně a odkazují na stvořitelskou inteligenci, anebo zda vykazují čirou nahodilost: srov. K. ŠMÍDEK, „Nadúčelnost v přírodě,“ ČKD 1875, č. 3, s. 190–203. K osobnosti J. Šmídka srov. J. SKULLI, „Karel Šmídek a počátky české literární historie na Moravě,“ *Jižní Morava*, 10, č. 2 (1974), s. 134–143.

¹⁶ Srov. M. KINTER, *Günther Joh. Kalivoda. Abt und Prälat des Benedictiner-Stiften Raigen. Bibliographische Skizze*, Brün: R. M. Rohrer, 1879.

¹⁷ Kdo se probírá českou katolickou literaturou 19. století, nemůže nenarazit na řadu svazků, které vyšly v nakladatelství rajhradských benediktinů. Srov. např. C. V. POSPIŠIL, *Různé podoby trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010. Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800–1989. Komentovaná bibliografie 1800–2010*, Brno – Olomouc: L. Marek pro CMTF UP v Olomouci, 2011.

¹⁸ J. E. BÍLÝ, „Slavnost dosednutí na stolec biskupstwj Brněnského... Pana Antonjna Arnošta hraběte z Schaafgotschů,“ ČKD 1842, č. 2, s. 355–360.

ní působnosti církve.¹⁹ Na tomto základě pak můžeme chápat důvody, proč určití představení alumnátu ztrpčovali život Janu Bílému i dalším česky národovecky laděným seminaristům. Snad nejostřejší byly reakce ze strany profesora pastorální teologie Sušického. Jeho permanentní provokace dokázal náš autor přetrpět se ctí a v poslušnosti jen s vypětím všech sil. Tento vyučující mu dokonce chtěl zhoršit známku z mravů, nicméně ostatní profesoři se ho zastali. Bílý hodnotil chování zmíněného profesora ve vztahu ke své osobě i k jiným jako permanentní šikanu.²⁰

Naproti tomu se mnozí další přednášející stali pro Bílého zářným příkladem. Mezi všemi zaujímal vcelku pochopitelně nej přednější místo výše již několikrát zmíněný profesor František Sušil,²¹ který neváhal studenta Bílého veřejně označit za svého přítele, když se ho v souvislosti s jeho vlasteneckými aktivitami zastával.²² Sušil byl pro všechny české alumnny vzorem lásky k českému národu a církvi. Protože vyučoval Nový zákon, snažil se své žáky inspirovat k tomu, aby často a důkladně čítávali Písmo. Bílý si bral příklad Sušilovy lásky k církvi a vlasti i jeho požadavky stran studia Písma k srdci, a tak se naučil mnohé pasáže hlavně z Nového zákona nazpaměť. Nejvíce si oblíbil pavlovské a janovské spisy. Navzdory velkému nasazení při studiu Písma, nebyla biblistika disciplínou, která by Bílého přitahovala nejvíce. Původně se chtěl ponořit do studia asketiky, protože se mu však zdála příliš obtížná, přenesl těžiště svého zájmu do oblasti církevních dějin.²³

¹⁹ Přesně o době kolem poloviny 19. století historik praví: „Dotýkati se národnostní otázky platilo za nekatolické.... Vysoké duchovenstvo ..., především kardinál Schwarzenberg, podporovalo tento mimonárodní, zemsko-český a rakouský směr, co jen bylo v jejich silách.“ E. WINTER, *Tisíc let duchovního zápasu*, Praha: L. Kuncíř, 1940, s. 272.

²⁰ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1908/1909, č. 5, s. 429–430.

²¹ Srov. H. ŠMERDA, *František Sušil, život, dílo a odkaz budoucím generacím*, disertační práce TF JČU: České Budějovice, 2011, 420 stran; též, „Byl František Sušil víc než národní buditel?,“ s. 147–160. Ačkoli vročení ukazuje na to, že článek by měl vzniknout před disertační prací, skutečnost je jiná, neboť reálné datum vydání tohoto periodika je říjen 2013.

²² J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1908/1909, č. 5, s. 430.

²³ Co mohlo J. E. Bílého inspirovat k tomuto zaměření? Není vyloučeno, že jedním z hlavních činitelů mohl být vzor Františka Palackého, který v oněch desetiletích pracoval na svém monumentálním díle věnovaném dějinám českého národa. Po první tak říkající gramatické fázi obrozenectví nastala druhá, v níž mnozí čeští vlastenci upírali svou pozornost přednostně k dějinné paměti jako důležité složce národního povědomí a kolektivní identity.

2. KNĚŽSKÉ PŮSOBNÍ A LITERÁRNÍ ČINNOST DO ROKU 1868

Kněžské svěcení udělil Bílému dne 7. srpna 1843²⁴ brněnský biskup hrabě Antonín Arnošt Schaffgotsche.²⁵ Při cestě na první kaplanské působišťe dostal pater Jan Bílý od jednoho dobrodince poměrně značný příspěvek v hodnotě 300 zlatých na to, aby získal doktorát z teologie.²⁶ Svou houževnatou pílí toho skutečně dosáhl. Dne 12. května 1853 obdržel ve staroslavném Karolinu doktorský diplom.

Církevní dějiny byly jeho přednostním studijním zájmem po celý život. Jelikož choval zvláštní náklonnost ke klášterům, podnikl během svého života několik badatelských návštěv různých opatství a konventů nejen doma, ale také v zahraničí. Výsledky svého studia pak publikoval buď v některém periodiku (především v kalendáři *Moravan*), nebo monograficky. Napsal také několik spíše přehledových knih o všeobecných církevních dějinách. Vedle toho se poměrně záhy stal vyhledávaným kazatelem a své homilie vydával jak v *Bibliothéce kazatelské*, tak v *Kuldově Posvátné kazatelně*.

Jako novokněz působil v roli kaplana v Židlochovicích, kde si jej farníci velice oblíbili. Jeho druhým kaplanským působišťem byla od r. 1845 farnost při kostele sv. Jakuba v Brně. Zde se věnoval kromě pastorace i studiu a vědecké tvorbě. Vlivem vyčerpání a snad i nekvalitní stravy onemocněl. Jednalo se pravděpodobně o žaludeční vředy nebo neurózu. Kvůli léčení cestoval do Prahy, navštívil dvoje lázně a několik dalších míst. Podle jeho vlastních výroků od té doby až do smrti ho každá práce stála dvojnásob námahy. Léky mu natolik zkazily žaludek, že nebyl schopen mít pocit hladu.²⁷

K novému začátku v práci pomohlo otci Bílému opětné jmenování kaplanem v Židlochovicích, kde mu byl velkou oporou jeho blízký přítel a spolukaplan B. M. Kulda. Po nějaké době vystřídal Kuldu Jan Fábora

²⁴ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1908/1909, č. 9, s. 827–841.

²⁵ Narozen dne 16. 2. 1804 v Brně – zemřel dne 31. 3. 1870 v Brně. Jeho strýc Jan Prokop Schaffgotsche (1748 v Praze – 1813 v Českých Budějovicích) byl prvním českobudějovickým biskupem. Srov. R. SVOBODA, *Jan Prokop Schaffgotsche – první biskup českobudějovický*, Brno: L. Marek, 2009.

²⁶ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1908/1909, č. 10, s. 980.

²⁷ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1909, č. 9, s. 834–836.

ský,²⁸ který byl také Bílého přítelem.²⁹ V revolučním roce 1848 se Bílý spolu s Fáborským zúčastnili památného sjezdu v Praze. Ke konci roku 1851 se náš buditel přestěhoval do Tišnova, kde strávil dva roky opět jako kaplan. V té době byl také poslancem Moravského zemského sněmu.

Z úcty ke sv. věrozvěstům a v touze po zachování pravé víry se v těchto letech zrodil nápad na založení spolku, který by usiloval o podporu a vzdělávání věřících stejnou cestou, jakou se v té době šířily heretické, proticírkevní či podvrtné myšlenky, tedy tiskem. Krátce po vyslovení tohoto zakladatelského záměru, k čemuž došlo v roce 1850, se naskytla příležitost k jeho realizaci. Jan Bílý byl totiž spolu s dalšími vlasteneckými kněžími členem výboru Národní jednoty. Bílý se stavěl proti vydávání beletrie na úkor naučné či duchovní literatury. Nemohl se smířit s tím, že by se přestaly vydávat knihy s náboženským obsahem, jak o to usilovali mnozí proticírkevně ladění členové řečeného výboru, kteří se chtěli také zbavit kněžských členů daného grémia. V situaci, kdy nebyla dohoda možná, svolal Bílý své známé z řad vlasteneckého duchovenstva a přečetl jim provolání o vzniku *Dědictví sv. Cyrilla a Methoda*. Přítomní nadšeně připojili svůj podpis a ani biskup tentokrát neměl žádné výhrady. *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje* biskup schválil dne 9. července 1850³⁰ a dne 23. srpna 1850 byla tato organizace oficiálně založena. *Dědictví* se úspěšně rozrůstalo a dokonce obdrželo z Říma privilegium plnomocných odpustků. Dlužno podotknout, že biskup dne 28. září 1851 nařídil, aby všichni kněží z výboru Národní jednoty vystoupili.³¹ Mezi prvními tituly, napsanými na žádost zakládajícího starosty *Dědictví* Františka Sušila, se objevila také Bílého kniha – *Dějepis svaté katolické Církve*, jejíž vydání se bohužel pro některé Bílého názory neobešlo bez výrazné kritiky ze strany diecézní kurie.

Dalším působištěm našeho autora bylo Předklášteří, kde byl již svým pánem a měl také více času na spisovatelskou činnost. Když klášter v Marienthalu získal panství, ke kterému patřila jeho farnost, snažil se

²⁸ Narodil se v roce 1818 v Týništi a zemřel dne 11. 8. 1891 v Pohořelících. Je znám svými kartografickými pracemi.

²⁹ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1909, č. 9, s. 838.

³⁰ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1912/1913, č. 10, s. 897–900.

³¹ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast* 1912/1913, č. 8, s. 710–719.

spolu s abatyší Gabrielou Anežkou Marschner o obnovení mnišského života v Porta Coeli. Obyvatelé Předklášteří však tento úmysl zmařili, protože se obávali, že mnišská komunita by pro jejich obec představovala neúměrnou ekonomickou zátěž. Farář z Předklášteří také zastával náročný úřad, když ho Moravský zemský sněm zvolil za poslance vídeňské Říšské rady. Zlepšila se tak jeho finanční situace. On sám však zmíněnou politickou funkci vykonával jen se značným sebezapřením. Není nesnadné si domyslet, že ve spojitosti se vzrůstajícími Bílého politickými a společenskými aktivitami,³² zejména pak s jeho zvolením do Říšské rady, vcelku pochopitelně vzrostl také zájem tajné státní policie o jeho osobu.

Bílý se jako velký ctitel sv. Cyrila a Metoděje nemohl nezapojit do oslav u příležitosti tisíciletého výročí příchodu věrozvěstů na Moravu. K jubileu svých oblíbených světců napsal knihu, v níž popisoval jejich životní příběhy.³³ Dílo vyšlo v autorově vlastním překladu i německy. J. E. Bílý pronesl rovněž u příležitosti oslav zmíněného jubilea na Velehradě při jedné ze slavnostních mší vynikající promluvu. Zde se také setkal s pražským arcibiskupem a kardinálem Schwarzenbergem, který ho vybídl k tomu, aby vytvořil historickou knihu o Ježíšově pozemském životě jako katolickou protiváhu k Renanovu spisu³⁴ o Ježíšovi.³⁵

3. ŽIVOTNÍ OSUDY A PŮSOBNÍ J. E. BÍLÉHO V LETECH 1868–1888

Když vydal Beneš Metod Kulda roku 1868 Bílého knížečku *Církev a společnost*, oba původci tohoto edičního počínu nebyli uvrženi do vězení zřejmě jen proto, že patřili do duchovního stavu. Spisek totiž kvůli

³² V dané souvislosti se zdá být vhodné připomenout, že na dvanáctém katolickém sjezdu v Praze v roce 1860 byl dr. Bílý pověřen předsednictvím české národní sekce, když původně nominovaný předseda, prof. F. Sušil, nemohl dorazit. Srov. E. WINTER, *Tisíc let duchovního zápasu*, Praha: L. Kuncíř, 1940, s. 281.

³³ Srov. J. E. Bílý, *Dějiny ss. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha: Karel Bellmann, 1863.

³⁴ Srov. ARNOŠT (ERNST) RENAN, *Život Ježíšův*, překlad z němčiny – Fr. P. Soukup, Praha 1864, 1896, 1898, 288 stran. Katolická reakce na tento spis byla v daných letech poměrně rozhořčená a bouřlivá, jak o tom svědčí řada anti-renanovských spisů. Srov. C. V. POSPÍŠIL, „Prolegomena ke studiu české christologie 19. století – knižní produkce a odborné studie v ČKD,“ *Studia theologica* 13, č. 2 [44] (2011): 126–162.

³⁵ Srov. JAN EVANGELISTA BÍLÝ, *Život Pána Ježíše Krista*. Praha: Nakl. Karel Ullmann, 1864, databáze Kramerius.

vysoce národoveckému ladění neprošel státní cenzurou a Bílý se musel dostavit nejprve na policii do Tišnova a poté se i s vydavatelem podrobil vyšetřování v Praze. Byli obviněni z „rušení veřejného pokoje“.³⁶ Uvážíme-li datum vzniku spisku, pak je vcelku zřejmé, že to byla reakce na vznik Rakousko-Uherska, k němuž došlo dne 8. 7. 1867. Soudní pře však nakonec dopadla tak, že Kulda a Bílý byli zproštěni obvinění. Není nesnadné uhadnout, že právě tento incident představuje určitý, v jistém slova smyslu ne právě blahý předěl v životě našeho autora.

Velkou touhou Jana Bílého bylo stát se profesorem. Této cti se mu nikdy nedostalo, patrně zejména kvůli právě zmíněnému incidentu. Brněnský biskup pojal již během jeho působení v Tišnově úmysl ustanovit jej jako katechetu na některém gymnáziu, do hry se však vložil nějaký „informátor“, který biskupa varoval. Obdobně se proslychalo, že pražský kardinál si chtěl Bílého povolat k sobě do hlavního města Českého království, leč ani to se neuskutečnilo. J. E. Bílý si sám dobře uvědomoval, že jeho vlastenecká a kazatelská činnost na venkově neměla tak široký ohlas, jaké by mohlo dosáhnout jeho působení ve větším městě.³⁷

Náš autor velmi rád vyučoval děti na základní škole. Kromě rozjímání a kněžské služby to bylo jeho největší potěšení v posledním působišti, kde již neměl prostor k spisovatelské činnosti. Do Dolních Louček se přestěhoval roku 1872. O jedenáct let později, tedy v roce 1883 se jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že musel požádat o přidělení kaplana. Sledoval alespoň společenské dění a dopisoval si s přáteli, vytvářel také svou autobiografii. Při jedné cestě do Tišnova se nachladil tak, že za tři dny nato – o půlnoci z 28. na 29. března 1888 – podlehl zápalu plic. Pohřben byl dne 1. dubna na hřbitově v Dolních Loučkách.

Tam, kde byl původní hrob, dnes na místním hřbitově nacházíme pamětní kříž. Na náhrobku nové kněžské hrobky je vyryto mezi jinými také jméno Jana E. Bílého. Ještě donedávna byl na webových stránkách obce Dolní Loučky umístěn jeho portrét a životopisný medailon.

Jan Evangelista Bílý psal česky a počítal s tím, že jeho články a publikace budou číst čeští a moravští věřící ze všech společenských vrstev. Kladl však na své čtenáře poměrně značné nároky. Rozhodně nemínil slevovat z odborné úrovně textu kvůli tomu, aby se jeho dílo stalo tak

³⁶ Srov. M. C. PUTNA, *Česká katolická literatura*, s. 181.

³⁷ Srov. J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast'* 1911/1912, č. 11, s. 989–999 a J. HALOUZKA, „Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě,“ *Vlast'*, 1911/1912, č. 12, s. 1128–1140.

zvaně více srozumitelným prostším lidem. Na námitky proti této své edukační strategii odpovídal, že chce čtenáře spíše posunout dále a výše, než se neustále přizpůsobovat méně vzdělaným čtenářům.

Kromě výše zmíněných polemických a teologických spisů se Bílý věnoval – jak jsme již konstatovali – historii několika klášterů, církevním dějinám a také vydával svá kázání. Přispíval do kalendáře *Moravan*, do *Časopisu katolického duchovenstva*, do *Posvátné kazatelny*, do *Blahověstu*, do pedagogického *Sborníku učitelů*, do *Školy a života* a také do Riegrova *Slovníku naučného* aj.³⁸

Náš autor představuje osobnost, která se rozhodně nenechá zlem zastrašit a navzdory riziku pozvedá svůj hlas. Neohroženě hájil práva církve i práva českého národa tak, jak mu to velelo jeho kněžské a lidské svědomí, a to způsobem, který se mu v daném kontextu zdál být nejprůběžnější. V již zmíněném spise *Církev a společnost*,³⁹ kvůli němuž se ocitl před soudem, vyslovil jasné výhrady vůči sekularizaci tehdejší společnosti a programové germanizaci slovanských národů. Svou obhajobu před soudem stavěli spolu s M. Kuldou tak, že v daném spisu projeví protest proti negativním tendencím, jež se ovšem nemohly dít z vůle představitelů tehdejšího rakouského mocnářství.⁴⁰ Úspěch jim tedy v tomto klání přinesla strategie, která je v zásadě v linii Palackého austroslavismu.⁴¹

4. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ A NÁSTIN ZEJMÉNA KNIŽNÍ BIBLIOGRAFIE JANA EV. BÍLÉHO

Na závěr se zdá být vhodné podtrhnout, že J. E. Bílý je příkladem horlivého katolického duchovního, jemuž rozhodně není lhostejný osud církve ani jeho národa. Úsilí o dobro národa a povznesení kulturní úrovně současníků tento člen Sušilovy družiny velmi dobře propojoval s prací na jejich spásu. Dnešní duchovní by v tom mohli spatřovat inspiraci a příklad, protože duchovenská činnost by rozhodně ani dnes neměla re-

³⁸ Srov. PODLAHA – TUMPACH (eds.). *Český slovník bohovědný*, Díl druhý, s. 246.

³⁹ *Církev a společnost* byla jednou z pěti brožur, které vydal B. M. Kulda pod názvem *Časové spisy*. První čtyři – *Manželství*, *Školu a církev*, *Církev a národ* a *Křesťanské vychování v rodinách* – napsal sám. Srov. PUTNA, *Česká katolická literatura*, s. 180–181.

⁴⁰ Srov. PUTNA, *Česká katolická literatura*, s. 181.

⁴¹ Srov. např. J. ŠTAIF, *František Palacký. Život, dílo, mýtus*, Praha: Vyšehrad, 2009.

zignovat na povznesení kultury a vzdělanosti svěřených osob. Můžeme-li konstatovat, že Bílého horlivost pro mateřský národ nám určitě není nesympatická, pak to ovšem neznamená, že bychom se neměli mít na pozoru před poněkud upřílišně exponovanými formami národovectví. Zkrátka a dobře, láska k vlastnímu národu nesmí generovat výrazně negativní postoje k jiným národům.

Máme-li vyhodnotit přínos našeho snažení, pak tkví určitě v představení velmi důležitého pramene, který byl zatím opomíjen, i celé řady detailů ze života J. E. Bílého a také v poukazech na různé souvislosti, které nám umožňují pokoušet se o odhalování některých zásadních souvislostí a navrhování určitých hodnocení, jež určitě nejsou míněna jako něco definitivního, nýbrž spíše jako podnět k další diskusi.

V předchozích bodech jsme představili a částečně vyhodnotili životní osudy osobnosti, která se stala středobodem našeho zájmu. V dané souvislosti jsme se nemohli alespoň krátce nezmínit o Bílého hlavních dílech, která jsme tak zařadili do kontextu jeho životního příběhu. Bylo by iluzorní domnívat se, že v takto krátkém příspěvku lze detailně představovat obsah jednotlivých děl z pera našeho autora. Kdybychom ale vůbec nezmínili příslušné knižní tituly, pak by to zároveň značně ochuzovalo to, o čem nám jde přednostně, totiž náčrt života J. E. Bílého. Z uvedeného důvodu připojujeme na samý závěr tohoto článku nástin knižní bibliografie, která může být inspirativní pro ty, kdo by chtěli pokračovat v bádání o našem autorovi a jeho myšlenkovém odkazu.

Knižní tvorba

BÍLÝ, J. E., *Bibliotéka kazatelská, čili, Sbírka kázání homiletických o všech nedělních a svátečních evangeliích, postních a příležitostních kázání sv. k. Církve*, Brno: nákladem Karla Winikera, 1849–1851. Díl I. 1849, 374 s.; Díl II. 1850, 385 s.; Díl III. 1851, 378 s.

BÍLÝ, J. E., *Bibliotéka kazatelská, čili, Sbírka kázání a řečí homiletických o všech nedělních a svátečních evangeliích; postních a příležitostních kázání sv. k. Církve*, Brno: Tisk a náklad u Karla Winikera, 1850. 385 s.

BÍLÝ, J. E. – KULDA, B. M., *Bibliotéka kazatelská, čili, Sbírka kázání a řečí homiletických o všech nedělních a svátečních evangeliích, postních a příležitostních kázání sv. k. Církve*, Brno: Tisk a náklad Karla Winikera, 1852–1853. Díl I. 1852, 381 s.; Díl II. 1853, 382 s.; Díl III. 1853, 379 s.

BÍLÝ, J. E., *Církev a společnost*, Praze: B. M. Kulda, 1868, 42 s.

BÍLÝ, J. E., *Dějiny ss. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha: Karel Bellmann, 1863, 139 s.

BÍLÝ, J. E., *Dr. Jana Bílého Kázání o slavnosti nanebevzetí blahoslavené Panny Marie v chrámu „Brány nebes“ v Předklášteří u Tišnova na Moravě r. 1862*, Praha: Tiskem Rohlíčka a Sieverse, 1862, 8 s.

BÍLÝ, J. E., *Geschichte der Heiligen Slawen-Apostel Cyrill und Method*, Prag: Carl Bellmann's Verlag, 1862–1863, 144 s.

BÍLÝ, J. E., *Klášter Kounický, řečený Rosa coeli*, Brno, 1855, 45 s. (vyšlo v Moravanu).

BÍLÝ, J. E., *Klášter Tisznovský, řečený Porta coeli*, Brno, 1854, 44 s. (vyšlo v Moravanu).

BÍLÝ, J. E., *Legenda, čili, Čtení o milých Svatých Božích*, Praha: K. Bellmann, 1863, 336 s./1040 s./1266 s.

BÍLÝ, J. E., *Legenda svatých*, Brno 189?, 1266 s.

BÍLÝ, J. E., *Neomylnost papeže římského*, Brno: Katolicko-politická jednota, 1871, 24 s.

BÍLÝ, J. E., *Píseň k sv. Václavu*, Brno: R. Rohrer, 1858, 1 nestránkovaný svazek.

BÍLÝ, J. E., *Píseň postní*, Brno: W. Burkart, 1860, 1 nestránkovaný svazek.

BÍLÝ, J. E., *Píseň o umučení Páně*, Brno: W. Burkart, 1861, 1 nestránkovaný svazek.

BÍLÝ, J. *Píseň před kázáním*. Brno: W. Burkart, 1861. 1 nestránkovaný svazek.

BÍLÝ, J. E., *Sbírka kázání a řečí homiletických o všech nedělních a svátečních evangelích; postních a přejížitostních kázání sv. k. Cjrkve*, Brno: K. Wini-ker, 1852, 385 s./374 s.

BÍLÝ, J. E., *Slavnost velikonoční roku 1848*, 7 s.

BÍLÝ, J. E., *Stručný dějepis vlasti moravské*, Brno: K. Winiker, 1851; Brno: Nitsch a Grosse 1855, 110 s.

BÍLÝ, J. E., *Život Pána našeho Ježíše Krista*, Praha: Nákladem Karla Bellmanna, 1864, 138 s.

SUŠIL, F. a kol., *Uvítání Cís. Král. ... Veličenstev Františka Josefa I. Císaře Rakouského a Elišběty Císařovny O Nejvyšší Jejich Návštěvě V Brně Dne 1.,*

2. a 3. června 1854. *Od Ústřední Jednoty Katolické*, Brno: děd. R. Rohrera, 1854.⁴²

Autobiografická díla

BÍLÝ, J. E., *Pravda a Báseň*, neúplný rukopis (1877 v Dolních Loučkách), Státní okresní archiv ve Žďáru nad Sázavou, FA Dolní Loučky, inv. č. 27, folio 1 a 3–10.

Farní kronika Předklášteří.

HALOUZKA, J., „Autobiografie + Dra. Jana Ev. Bílého,“ in *Vlast: časopis pro poučení a zábavu* 1887–1888, roč. IV, č. 10, 11 a 12, s. 665–672, 745–757 a 825–830 (jedná se o edici Bílého autobiografie).

A Study of the Life of Jan Evangelista Bily (1819–1888) and His Bibliography

Key Words: History of Czech theology; History of Czech historiography; J. Ev. Bily

Abstract: The authors of the article discuss the life and works of Jan Evangelista Bily, an important figure in Czech theology and historiography, in the light of a basic, but almost forgotten historical source. A critical presentation of Bily's life is accompanied by a list of Bily's published books.

Bc. Milada Škodová
Prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc

⁴² U příležitosti návštěvy císařského páru oslovil B. M. Kulda na poslední chvíli známé vlastence, aby přispěli básní do alba, které věnují vzácné návštěvě. Jejich píle je obdivuhodná. Někteří dostali ultimatum napsat svůj příspěvek do rána... a podařilo se. Přispěli: Soukop, Sušil, Kulda, M. Procházka, T. Procházka, Bílý, Šimbera, Obdržálek. Srov. *Vlast*, 1912/1913, s. 40.